

УДК 378.147:001.895

Сіренко Ю.І.

асистент кафедри економіки і підприємництва
Красноармійського індустріального інституту
Донецького національного технічного університету

ЗАСТОСУВАННЯ ДІЛОВОЇ ГРИ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

THE USE OF BUSINESS GAMES AS AN INNOVATIVE METHOD OF TEACHING STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню застосування інноваційних методів в організації навчального процесу студентів економічних спеціальностей, виявленню найбільш ефективної з них та удосконалення її для застосування на практичних заняттях під час вивчення дисципліни «Економіка підприємства» у Красноармійському індустріальному інституті державного вищого навчального закладу Донецького національного технічного університету.

Ключові слова: інноваційна методика, ефективність, ділова гра, метод «шести капелюхів».

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию применения инновационных методов в организации учебного процесса студентов экономических специальностей, выявлению из них наиболее эффективной и усовершенствование ее для применения на практических занятиях при изучении дисциплины «Экономика предприятия» в Красноармейском индустриальном институте государственного высшего учебного заведения Донецкого национального технического университета.

Ключевые слова: инновационная методика, эффективность, деловая игра, метод «шести шляп».

ANNOTATION

The article investigates the application of innovative methods in the organization of the academic process of students of economic specialties, the identification of the most efficient of them and improving it for use in practical classes in the study of the discipline «Enterprise Economy» in Krasnoarmiisk Industrial Institute of Donetsk National Technical University.

Keywords: innovative technique, efficiency, business game, method of «six hats».

Постановка проблеми. Сьогодні у стандартах вищої економічної освіти встановлено вимоги щодо підвищення ефективності навчального процесу. Через це сучасний викладач знаходиться у постійному пошуку нових форм і методів викладання, акцентуючи свою увагу на використанні інноваційних підходів та користуючись досвідом застосування інноваційних методів в організації занять зарубіжними та вітчизняними викладачами.

Для студентів економічного напрямку підготовки базовою є дисципліна «Економіка підприємства», тому підвищення ефективності навчального процесу з цієї дисципліни в українських вищих навчальних закладах є досить актуальним. На шляху пошуку та застосування ефективних інноваційних методик у викладанні дисципліни «Економіка підприємства»

стоять і викладачі Красноармійського індустріального інституту державного вищого навчального закладу Донецького національного технічного університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування інноваційного підходу в організації практичних занять, зокрема із застосуванням ділових ігор, розглядалося у працях таких вчених і науковців: М.В. Кларіної, Є.В. Коротковської [1], Т.Б. Оберта [2], Т.В. Черевичко [3], Н.С. Мешкової [4], А.С. Лиштвана [5], Е.А. Виноградової, Я.А. Жуковської [6], А.С. Трофіменко [7], Т.Л. Полякової, І.В. Белкіна [8], О.П. Катеруші [9], О.В. Козлова, М.Л. Разу [10] та інших.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, що полягає у вирішенні таких завдань:

- дослідити думки науковців щодо ефективності застосування різних інноваційних методів викладання;

- обрати і удосконалити найбільш ефективний з погляду науковців інноваційний метод в організації навчального процесу;

- застосувати удосконалену інноваційну методiku під час проведення практичних занять студентів економічної спеціальності з дисципліни «Економіка підприємства» у Красноармійському індустріальному інституті державного вищого навчального закладу Донецького національного технічного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною метою вивчення дисципліни «Економіка підприємства» у вищих навчальних закладах є формування знань з економічних проблем розвитку підприємства, розвиток мислення і відчуття відповідальності за результати виробничо-фінансової діяльності підприємства.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка підприємства» є забезпечення такого рівня економічних знань, який дозволив би вільно володіти економічними поняттями і категоріями, сформулювати вміння аналізувати поточну діяльність підприємства, планувати і прогнозувати його розвиток, обирати найбільш ефективні способи вирішення проблем.

Організація практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства» у вищому навчальному закладі потребує нових підходів що мають бути спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створення передумов для ефективного поліпшення навчального процесу.

Зокрема Н.С. Мешкова [4] застосування інноваційного підходу у вищій освіті характеризує як процес удосконалення педагогічних технологій, сукупності методів, прийомів і засобів викладання. На її думку, розповсюджений «класичний» метод навчання «chalk-and-talk» («крейда-і-розмова») нині є недостатньо ефективним, оскільки він, як правило, пасивний. Тому науковець пропонує застосовувати інтерактивні методи навчання студентів у ВНЗ, що сприяють створенню більш комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свій інтелектуальний розвиток і успішність, що робить ефективним сам процес навчання.

На думку А.С. Лиштвана [5], інноваційний підхід в організації практичних занять з економіки має бути спрямований на те, щоб отримані знання можна було застосувати у реальному житті. У студентів це повинно викликати живий інтерес до дисципліни і сприяти освоєнню теоретичного матеріалу.

А.С. Трофіменко [7] вважає ефективними такі інтерактивні форми навчання: метод «круглого стола», диспути, мозговий штурм, ділові ігри, case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз), тренінги, мастер класи.

Білоруські дослідники Е.А. Виноградова та Я.А. Жуковська [6] в організації практичних занять рекомендують розширену взаємодію студента і викладача, миттєву перевірку засвоєння матеріалу за допомогою застосування комп'ютерних презентацій і електронних підручників, що дозволяє економити час і використовувати його на засвоєння та обговорення, тобто використовувати сучасні технології в освіті.

До речі, за кордоном застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними мультимедійними програмами в освіті поширено вже давно [11].

У нашій країні використання комп'ютерних програм у навчанні (зокрема у навчанні економічних дисциплін) тільки набирає силу. Сучасний мультимедійний підручник – це синтез навчальної книги, відеокліпу, образотворчого мистецтва, акторської майстерності, режисури, педагогічного та методичного досвіду, який перетворено у кінцевий продукт – віртуальне навчальне середовище, навчальний матеріал повинен бути перетвореним у режисерський сценарій. У його створенні мають брати участь режисери, сценаристи, професійні актори, педагоги, психологи, програмісти. Незважаючи на спроби створити такі підручники в нашій країні (наприклад, «English for Beginners» – роз-

робка компанії «Кирил та Мефодій, «English Platinum-2000» – підручник компанії «Мультимедіа технології та дистанційне навчання» та ін.), їх на ринку освіти зовсім небагато. Часто в навчальному процесі використовуються мультимедійні програми, створені в інших країнах [12]. Наприклад, в університетах нашої країни мультимедійні методики викладачі розробляють самостійно відповідно до своєї дисципліни за допомогою програм-обробників, написаних мовою програмування Java, JavaScript або CGI-додатків, середовища візуального програмування Delphi 6.0 та ін. [12].

Цікаво, серед згаданих інноваційних методів навчання багато науковців найефективнішими вважають саме проведення ділових ігор.

Ділова гра – це моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Така гра є «засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів», методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є проектування реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та міжгрупове спілкування, розв'язання сформульованих на початку гри проблем, що в результаті формує умови для підвищення ефективності навчального процесу [13].

Зокрема, І.В. Белкін [8] вважає, що, готуючи майбутніх фахівців, викладачі повинні прагнути не тільки озброїти студентів науковими знаннями, але і сприяти виробленню у них практичної діловитості й заповзятливості, формувати навички активного економічного мислення. Тому, на його думку, важливо проводити зі студентами навчальні ділові ігри, які певною мірою імітують професійні економічні ситуації. У студентів, учасників ігри, розвиваються практичні навички роботи в умовах трудового колективу, вони набувають досвіду управління, керівництва і організації колективу, освоюють навички комплексного творчого розв'язання проблем.

Науковець стверджує, що ділові ігри є педагогічним засобом і активною формою навчання, яка інтенсифікує навчальну діяльність, моделюючи управлінські, економічні, психологічні, педагогічні ситуації, і дає можливість їх аналізувати та виробляти оптимальні дії і надалі.

Зіставляючи ділові ігри з традиційними формами проведення занять, О.П. Катеруша [9] робить висновок про те, що ділові ігри мають багато переваг:

1. У процесі ділової гри досягається вищий рівень спілкування, ніж при традиційному навчанні, оскільки ділова гра реалізує конкретну діяльність (обговорення проекту, участь у конференції, бесіда з колегами).

2. Ділові ігри – це колективна діяльність, яка дає змогу брати у ній активну участь

всій групі в цілому, і кожному члену групи зокрема.

3. Виконання різноманітних завдань дає конкретний результат, завдяки чому у студентів виникає відчуття задоволення від власних дій, бажання ставити і вирішувати нові завдання.

4. У ділових іграх формуються і виробляються навички налагодження контакту, правильного сприйняття й оцінювання партнера як особистості.

5. Вироблення стратегії і тактики спілкування, а також вибору при цьому найбільш відповідних форм і засобів.

О.В. Козлова і М.Л. Разу [10] у своїх дослідженнях проаналізували процес розробки ділової гри та визначили її структуру: вибір мети гри (навчальна дисципліна, дослідницька та ін.); визначення комплексу гри; розподіл комплексу на елементи: одні з них будуть представлені в гру «живими» учасниками, інші будуть відображені в правилах гри і машинних програмах, за допомогою яких проводиться обробка документообігу комплексу гри, імітується реалізація прийнятих рішень, аналізується контрольний приклад; вибір функціональних зв'язків між учасниками; розробка чорнового варіанту гри, під час якого визначаються й уточнюються правила гри та документи; створення математичної моделі гри або окремих її вузлів; уточнення методики оцінки діяльності гри.

Схиляючись до думки згаданих науковців та результатів їх досліджень, можна дійти висновку, що ділова гра як інноваційний метод є досить ефективним, застосування якого в організації навчального процесу Красноармійського індустріального інституту державного вищого навчального закладу Донецького національного технічного університету є досить бажаним, а в деякій мірі навіть необхідним процесом.

Як відомо, проводити ділову гру можна за допомогою різних методів, серед яких, на мою думку, цікавістю викликає проведення ділової гри за методом «шести капелюхів».

Метод «шести капелюхів» – це один з найефективніших прийомів з організації мислення, розроблений англійським письменником, психологом і фахівцем в області творчого мислення Едвардом де Боно. [14] У своїй книзі «Шість капелюхів мислення» Едвард де Боно описує прийоми, що допомагають структурувати як колективну, так і особисту розумову діяльність, зробити її більш продуктивною і зрозумілою.

Метод «шести капелюхів мислення» дозволяє розвинути гнучкість розуму, креативність, відмінно допомагає подолати творчу кризу і допомагає правильно прийняти рішення. Особливо добре він підходить для оцінки незвичайних та інноваційних ідей, коли важливо врахувати будь-яку думку і розглянути ситуацію під різними площинами.

В основі методу Едварда де Боно знаходиться концепція паралельного мислення. Як правило, те чи інше рішення виникає при зіткненні

думок, у дискусії і полеміці. При такому підході перевага часто віддається не найкращому з варіантів, а найуспішнішому, з огляду на обґрунтування, в полеміці. При паралельному мисленні (конструктивному, по суті) різні підходи, думки та ідеї співіснують, а не протиставляються і не стикаються лобами.

Використовувати метод «шести капелюхів» можна при будь-якій розумовій роботі, в будь-яких напрямках і на найрізноманітніших рівнях: від дитячого садка до ради директорів. До речі, багато міжнародних корпорацій, такі як British Airways, IBM, Pepsico, DuPont і багато інших, давно взяли на озброєння цей метод.

Червоний капелюх. Червоний колір характеризує вогонь. Червоний капелюх пов'язаний з емоціями, інтуїцією, почуттями і передчуттями. Тут не треба нічого обґрунтовувати. Ваші почуття існують, і червоний капелюх дає можливість їх викласти.

Жовтий капелюх. Жовтий колір наводить на думку про сонце та оптимізм. Під жовтим капелюхом ми намагаємося знайти чесноти і переваги пропозиції, перспективи та можливі виграші, виявити приховані ресурси.

Чорний капелюх. Чорний колір нагадує про мантію судді і означає обережність. Чорний капелюх – це режим критики і оцінки, які вказують на недоліки і ризики, й пояснюють, чому щось може не вийти.

Зелений капелюх. Зелений колір нагадує про рослини, зростання, енергію, життя. Зелений капелюх – це режим творчості, генерації ідей, нестандартних підходів та альтернативних поглядів.

Білий капелюх. Білий колір наводить на думку про папір. У цьому режимі ми зосереджені на тій інформації, якою володіємо або яка необхідна для прийняття рішення: тільки факти і цифри.

Синій капелюх. Використовується на початку обговорень, щоб поставити завдання мислення і вирішити, чого ми хочемо досягти. Це режим спостереження за самим процесом мислення і управління ним (формулювання цілей, підведення підсумків і т.п.) [15].

За методом шести капелюхів ми розробили ділову гру для застосування на практичних заняттях зі студентами економічного напрямку підготовки під час вивчення дисципліни «Економіка підприємства».

Ділова гра має назву «Я створюю власний бізнес». Проведення цієї ділової гри доцільне в рамках навчального процесу, а саме під час вивчення теми «Інвестиції на підприємстві: формування, використання, ефективність».

Етапи ділової гри «Я створюю власний бізнес»:

1. Оголошення теми, мети і завдань ділової гри. Ознайомлення студентів із загальною концепцією «шести капелюхів мислення».

2. Постановка проблеми ділової гри у вигляді життєвої ситуації.

Ситуація: уявіть, що ви хочете створити власний бізнес. Для цього ви заощадили 100 тис. грн. У вас є можливість вкласти ці гроші у різні види підприємницької діяльності: створення дитячого майданчика в центрі міста; відкриття квіткового магазину; відкриття бібліотеки; купівля споруди для подальшої здачі приміщень в оренду; взагалі відмова від складання коштів в об'єкти, а відкриття депозиту у банку.

Вам слід довести за методом «шести капелюхів», що обраний вами вид підприємницької діяльності найпривабливіший.

3. Студенти поділяються на групи, кожна з яких отримує капелюх певного кольору.

4. Далі кожна група обговорює обрану позицію (відповідає лідер групи), залежно від кольору капелюха. Група «білих капелюхів» розглядає всі наявні факти, цифри, статистичні дані щодо варіантів запропонованих умовою гри; група «чорних капелюхів» – всі наявні дані обговорює з негативного боку, і навіть якщо пропозиція вигідна, ложка дьогтю в бочці з медом, як правило, завжди є. Її і треба побачити. Власники «жовтого капелюха» знаходять всі позитивні моменти ситуації. Розглянувши питання з усіх боків, слово надається групі з «зеленими капелюхами», креативній стороні, яка спробує знайти щось нове, вийшовши за рамки наявних пропозицій.

5. Підведення підсумків проведеної гри здійснюється за принципом віддання переваги не тій групі, що обрала найкращий з варіантів, а тій, яка була найуспішнішою в полеміці.

Висновки. Отже, із вказаного вище можна зробити такі висновки:

1. В організації сучасної вищої освіти великого значення набуває застосування інноваційних методів навчання.

2. Найбільш ефективним методом, на думку багатьох науковців, є ділова гра.

3. Для студентів економічної спеціальності доцільно застосовувати інноваційні методи в рамках вивчення дисципліни «Економіка підприємства».

4. Оскільки викладачі Красноармійського індустріального інституту державного вищого навчального закладу Донецького національного технічного університету постійно шукають інноваційні методи викладання, то ми розробили ділову гру «Я створюю власний бізнес» з використанням методу «шести капелюхів» для проведення на практичному занятті з дисципліни «Економіка підприємства» під час вивчення теми «Інвестиції на підприємстві: формування, використання, ефективність».

5. Проведення такої ділової гри в КП ДВНЗ ДонНТУ сприятиме підвищенню ефективності навчального процесу та якості знань студентів економічного напрямку підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коротковская Е.В. Использование метода CASE-STUDY в преподавании экономических дисциплин / Е.В. Коротковская // Методика преподавания экономики: опыт и проблемы: сб. методич. ст. / под ред. доцента Е.В. Огурцовой. – Саратов: ИЦ «Наука», 2010. – Вып. 1. – 72 с.
2. Оберт Т.Б. Использование деловых игр в преподавании экономических дисциплин / Т.Б. Оберт // Методика преподавания экономики: опыт и проблемы: сб. методич. ст. / под ред. доцента Е.В. Огурцовой. – Саратов: ИЦ «Наука», 2010. – Вып. 1. – 72 с.
3. Черевичко Т.В. Ситуационный поход в обучении студентов экономистов-экспертов / Т.В. Черевичко // Методика преподавания экономики: опыт и проблемы: сб. методич. статей. / под ред. доцента Е.В. Огурцовой. – Саратов: ИЦ «Наука», 2010. – Вып. 1. – 72 с.
4. Мешкова Н.С. Инновационные методы обучения – новые пути развития вузовского образования [Электронный ресурс] / Н.С. Мешкова. – Режим доступа: <http://nsportal.ru/>.
5. Лиштван А.С. Инновационные подходы активного обучения в преподавании дисциплины «Экономика предприятия и организация производства» / А.С. Лиштван // Инновационные методы как способы активного обучения: сб. ст. / науч. руков. Н.П. Хвесеня. – Минск, 2014.
6. Виноградова Е.А. Применение инновационных методов в преподавании дисциплины «Экономическая теория» / Е.А. Виноградова, Я.А. Жуковская // Инновационные методы как способы активного обучения: сб. ст. / науч. руков. Н.П. Хвесеня. – Минск, 2014.
7. Трофименко А.С. Инновационные методы обучения в высшем образовании [Электронный ресурс] / А.С. Трофименко. – Режим доступа: <http://sci-article.ru/stat.php?i=1408380616>.
8. Белкін І.В. Педагогічні умови виконання ділових ігор у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / І.В. Белкін. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=24654>.
9. Катеруша О.П. Ділові ігри як засіб пізнавальної діяльності студентів / О.П. Катеруша // Вища школа. – 2009. – № 12. – С. 53-60.
10. Козлова О.В. Деловые игры и их роль в повышении квалификации кадров / О.В. Козлова, М.Л. Разу. – М.: Знание, 1978. – 64 с.
11. Інновації у сучасних методиках викладання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://book.net/index.php?bid=8527&chapter=1&p=achapter>.
12. Полякова Т.Л. Викладання інноваційних та традиційних підходів у викладанні [Електронний ресурс] / Т.Л. Полякова. – Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/3209/index-85683.html>.
13. Ділові ігри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16850303/pedagogika/dilovi_igri.
14. Метод «шести капелюхів мислення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vsi.com.ua/metod-shesti-kapeljuhiv-mislennja-edvarda-de-bono/>.
15. Метод «шести капелюхів мислення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://valyakodola.com.ua/publ/metodichna_palitra/metodichna_palitra/metod_quot_shist-kapeljuhiv_mislennja_quot/17-1-0-946.